

AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması Sürecine Türkiye-AB Gümrük Birliği Anlaşması Özelinde Bir Bakış

Examination of the EU and the USA Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) from the Perspective of the Treaty of Turkey-EU Customs Unions

Teslim Tarihi: 16 Temmuz 2014
Kabul Tarihi: 19 Ağustos 2014

İlhan GÜLLÜ*

Öz

Avrupa Birliği'nin Amerika Birleşik Devletleri ile görüşmelerini sürdürmekte olduğu ticaret ve yatırım ortaklığını amaçlayan Serbest Ticaret Anlaşması (STA), taraflar arasındaki dış ticareti hızlandıracak küresel dinamikleri harekete geçirme yönünde önemli bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Söz konusu süreç, olumlu sonuçlanması halinde küresel en büyük iki ekonomik blok arasında ticari kısıtlamaların kaldırılmasının ötesinde, Atlantik'in iki yakasını aşan sonuçlar doğuracak mahiyettedir. Ancak Türkiye, AB'ye tam üye olmaması nedeniyle sürecin dışında kalırken, 1996 yılından beri Gümrük Birliği Anlaşması'nı uyguluyor olması dolayısıyla da olası STA'nın etki alanında bulunmaktadır. AB'nin diğer ülkelerle yaptığı anlaşmalar gibi, AB-ABD Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması da Gümrük Birliği Anlaşması'nın Türk dış ticareti üzerindeki olumsuz etkilerini derinleştirecektir. Bu nedenle, söz konusu anlaşmanın doğuracağı küresel ve bölgesel sonuçlar AB kamuoyunda şiddetle tartışılırken Türkiye'nin bu sürecin dışında kalabileceği düşünülmemelidir.

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Amerika Birleşik Devletleri, dış ticaret, Gümrük Birliği, Türkiye ekonomisi

Abstract

The European Union and the United States of America continue talks regarding the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), which aims at partnership in trade and investment. The partnership is regarded as an impetus to trigger global dynamics that will increase trade between the two parties. In case of successful completion of the process, the impact of the partnership will be more than just elimination of trade barriers between the two biggest economic blocks in the world. Its impact will extend beyond the two sides of the Atlantic. While Turkey remains outside of the process because it is not a full member of the EU, the Partnership will affect Turkey due to the fact that Turkey has been part of the European Customs Union since 1996. Like any agreement the EU enters with another country, this partnership will deepen the negative impacts of the Treaty of Customs Union on Turkey's foreign trade too. Hence, while global and regional consequences of this partnership is vehemently discussed in European countries, similar discussions are needed in Turkey as well.

Keywords: European Union, United States of America, foreign trade, Customs Union, Turkish economy.

*Yrd. Doç. Dr., Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü

GİRİŞ

Günümüzde daha çok finansman ve teknoloji yönüyle tanımlanan “ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda ortak değerlerin ulusal sınırları aşarak dünya geneline yayılması” sürecinde küresel dinamikleri, sınır ötesi menfaat gruplarını birbirine bağlayan araçlar olarak sunma girişimleri her geçen gün hız kazanmaktadır. Coğrafi yakınlık faktörünü kullanan milli devletler, önce bölgesel bütünleşmeye giderek ulusal ölçeği aşmakta sonra da iktisadi ya da siyasi etki alanlarını genişletmek amacıyla küreselleşmenin diğer bölgesel aktörleriyle işbirliği yapmak için çaba sarf etmektedirler. Avrupa Birliği (AB), Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi (NAFTA), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) ve Güneydoğu Asya Ülkeleri İşbirliği (ASEAN) etkinlik düzeyi yüksek en belirgin bölgeselleşme örnekleridir.¹

AB ve ABD arasında müzakere edilmekte olan Serbest Ticaret Anlaşması (STA), hızla küreselleşen rekabet ortamında başarılı olabilmenin yolunun, söz konusu aktörlerin kurumsal yapılarını güçlendirmelerinin yanında, bölgesel ve küresel düzeyde işbirliğinden geçtiğine işaret etmektedir.² Söz konusu anlaşma ile 820 milyon tüketiciyi kapsayan ve dünya GSYH'sının %50'sini oluşturan, dünyanın en büyük serbest ticaret bölgesinin kurulması öngörülmektedir.

Ancak bu anlaşmanın, başta Almanya ve Fransa olmak üzere AB ülkelerine ve ABD ekonomisine sağlayacağı yeni istihdam imkânlarının yanı sıra, özellikle AB pazarında bir takım olumsuz etkilerinin olacağı tartışmaların odağında yer almaktadır. Bu bakımdan AB ile uygulamakta olduğu Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde bu pazara yönelik mevzuatını uyumlulaştırma konusunda mesafe kat etmiş ve tam üyelik sürecinde de çabalarını sürdüren Türkiye açısından doğuracağı sonuçlar göz ardı edilmemelidir.

Bu çalışmada, AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması sürecinin zihinlerde uyandırdığı en azından iki temel soruya cevap aranmaktadır: İlk olarak bu iddialı girişim, bugüne kadarki başarısızlıkla sonuçlanan çabalarının aksine, acaba aktörlerinin beklentilerine bölgesel ve küresel düzeyde cevap verebilecek midir? İkinci olarak, söz konusu sürecin katılımcısı olmayan ama AB projesi kapsamında bulunan ülke ya da ülkeleri nasıl etkileyecektir? Bu bağlamda öncelikle AB açısından ele

¹ Atilla Sandıklı ve İlhan Güllü, “Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Güney Asya ve Pasifik Bölgesi”, Stratejik Öngörü, Sayı 4, (Tasam: İstanbul 2005):87. Öte yandan “Bölgeselleşme kavramının 1990'larda kullanımı iki anlama geliyordu: İlk olarak, Avrupa, Afrika, Kuzey ve Güney Amerika'daki, bölgesel ekonomik entegrasyon coşkusuna ya da yeniden keşfine işaret ediyordu. Bu olay, GATT görüşmelerinin sonuçsuz kalmasıyla teşvik edilmişti. İkinci olarak ise AET'nin ortak pazara, ortak paraya dayanan birlik oluşturma yolundaki çabalarını doğurmuştur. Böylece özellikle ABD olmak üzere, diğer ülkelere gerekli cevap verilmiştir” (Peter Robson and Suzana Mila, “La communauté européenne et l'intégration économique régionale dans le tiers monde” Revue Tiers Monde, No. 136 (Octobre-Décembre 1993):860).

² İlk turu temmuz 2013'te Washington'da yapılan “Transatlantic Trade and Investment Partnership” (TTIP) görüşmelerinin anlaşma metninin ancak 2015'te ortaya çıkması beklenmektedir. Avrupa Komisyonu tarafından yürütülen görüşmeler aşamalar halinde gerçekleşmekte olup anlaşmayla sonuçlanması halinde, önce devlet ya da hükümet başkanları konseyi sonra da Avrupa Parlamentosu tarafından onaylanması gerekmektedir.

alınacak söz konusu anlaşma sürecinin, 1996 yılından beri uygulanmakta olan Gümrük Birliği Anlaşması aracılığıyla Türk dış ticareti üzerindeki sonuçları incelenecektir.

1. AB-ABD ARASINDAKİ SERBEST TİCARET ANLAŞMASININ BÖLGESEL EKONOMİK ENTEGRASYON AÇISINDAN YERİ VE ÖNEMİ

Ülkeler ve bölgeler arasındaki iktisadi bağımlılık derecesi yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren hızla artmıştır. 1950’den 2000 yılına kadar geçen dönemde dünya üretimi dörde, dünya ticareti ise yediye katlanmıştır.³ Özellikle teknoloji-deki gelişmelerin ulaştırma ve iletişimdeki maliyetleri azaltması, ülkeleri uluslararası ticaretten daha fazla pay alma yönünde teşvik etmiştir. Mal ticaretine ilişkin olarak, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT)’ın kurulduğu 1948’den 1994 yılına kadar 124, Dünya Ticaret Örgütü’nün (DTÖ) kurulduğu 1995 yılından sonra ise 130 adet anlaşma imzalanmış olması, uluslararası ticaretin öneminin ülkelere kavrandığına işaret etmektedir. 2001 yılından bu yana sadece Güneydoğu Asya bölgesini içine alan anlaşma sayısı 60’dan fazladır. Çin’in Dünya Ticaret Örgütü’ne 2001 yılında tam üye olması, bölgedeki ticari işbirliği çabalarını hızlandırmıştır. Aşağıda, dünyanın çeşitli bölgelerinde kurulmuş olan ekonomik entegrasyonlardan başlıcaları gösterilmiştir.⁴

İktisadi örgütlerden bazıları Avrupa Birliği örneğinde olduğu gibi başarılı bir süreçte devam ederken, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİÖ) gibi oluşumlar, küresel ve bölgesel dinamiklere uyum sağlayamadıklarından dolayı etkinlik sergileyememişlerdir. Bazıları ise zamanla dağılmış, üye ülkeleri başka oluşumlara dâhil olmuşlardır.⁵

Yirmi birinci yüzyılın ilk çeyreğinde dünya ticaretinin kuzey yarımküre ağırlıklı merkezinde değişme olmazken, Batı ekseninden uzaklaşarak Asya bölgesine doğru kaydığı görülmektedir. Bu durum, Çin, Hindistan, Brezilya gibi ülkelerin içinde bulunduğu gelişmekte olan bölgelerde ekonomik büyümenin devam etmesine karşılık, ABD ve AB ülkeleri başta olmak üzere sanayileşmiş ülke ve bölgelerdeki durgunluğu, Batı açısından aşılması gereken önemli bir sorun olarak ortaya çıkarmıştır.

³ Anne-Célia Disdier, “Les mutations de l’économie mondiale” Cahiers français numéro 325(2005):39.

⁴ İktisadi nitelikli uluslararası örgütler AB, EFTA, NAFTA, ASEAN gibi coğrafi bölge temeline dayalı olarak kurulmuş olanlar ve OECD ve İslam Konferansı Örgütü (İKÖ) belirli bir coğrafi bölge ile sınırlı olmayan, ortak din, siyasal ve ekonomik rejim gibi faktörlere dayanan gruplaşmalar olarak iki kısımda ele alınabilir (Halil Seyidoğlu, *Uluslararası İktisat*, (İstanbul: Güzem Yayınları, 2003): 244).

⁵ 25 Haziran 1992’de İstanbul merkezli kurulan KEİÖ, kurucu üyeleri olan Türkiye, Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Bulgaristan, Romanya ile birlikte diğer üyeleri Arnavutluk, Sırbistan ve Yunanistan’dan oluşmaktadır. http://www.mfa.gov.tr/karadeniz-ekonomik-isbirligi-orgutu-kei_.tr.mfa

Tablo 1: Ticari Gruplara Göre Ülkelerin Dağılımı

Bölgeler	Entegrasyonlar	Ülke Sayısı	Kuruluş Yılı
Afrika	CEMAC (Economic and Monetary Community of Central Africa)	6	1994
	CEPGL (Economic Community of the Great Lakes Countries)	3	1976
	COMESA (Marché commune des Etats de l’Afrique de l’Est et du Sud)	19	1994
	EAC (East African Community)	5	2001
	ECCAS (Economic Community of Central African States)	10	1983
	ECOWAS (Economic Community of West African States)	15	1975
	MRU (Mano River Union)	4	1973
	UEMOA (West African Economic and Monetary Union)	8	1994
	UMA (Union du Maghreb arabe)	5	1989
	SADC (Southern African Development Community)	15	1992
Amerika	ANCOM (Andean Community)	4	1996
	CACM (Central American Common Market)	5	1961
	CARICOM (Caribbean Community)	15	1973
	FTAA (Free Trade Area of the Americas)	34	1994
	LAIA (Latin American Integration Association)	12	1980
	MERCOSUR (Mercado Comun del Sur)	4	1994
	NAFTA (North American Free Trade Agreement)	3	1994
	OECS (Organization of Eastern Caribbean States)	9	1981
Asya	APTA (Asia-Pacific Trade Agreement)	6	1975
	ASEAN (Association of South-East Asian Nations)	10	1967
	ECO (Economic Cooperation Organization)	10	1985
	GCC (Gulf Cooperation Council)	6	1981
	SAARC (South Asian Association for Regional Cooperation)	8	1985
Avrupa	EFTA (European Free Trade Association)	3	1960
	EU (European Union)	27	1957
Bölgelerarası Gruplar	APEC (Asia-Pacific Economic Cooperation)	21	1989
	BSEC (Black Sea Economic Cooperation)	12	1992
	CIS (Commonwealth of Independent States)	11	1991

Kaynak : UNCTAD⁶

⁶ UNCTAD. Handbook of Statistics (2012): xviii-xx.

ABD'nin Pasifik bölgesindeki ülkelerle gerçekleştirmeye çalıştığı Stratejik-Ekonomik İşbirliği (The Trans-Pacific Partnership, TPP) Anlaşması, Kanada'nın AB ile müzakerelerine devam ettiği STA ve AB-ABD arasındaki STA yapma çabaları söz konusu kaygının azaltılmasına yönelik tedbirler arasında sunulmaktadır.⁷ Bunlardan AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşmasının hayata geçirilmesiyle, Dünya üretiminin yaklaşık yarısını gerçekleştirebilecek, AB'ye 119 milyar, ABD'ye 95 milyar ve Dünyanın kalanına da 100 milyar euro yıllık kazanç sağlayabilecek dinamik bir yapı öngörülmektedir.⁸ İyimser bakış açısıyla anlaşmanın 121 bini Fransa'da 180 bini Almanya'da olmak üzere her iki tarafta iki milyon işgücüne istihdam imkânı sunacağı düşünülmektedir.⁹

Transatlantik Serbest Ticaret Anlaşması, iktisat teorisi açısından gelişme sürecini tamamlamış ülkeler arasındaki entegrasyonun ilk aşamasına örnek gösterilebilmekle beraber, geçirmekte oldukları yapısal süreçler bakımından taraflar, bazı farklılıklar arz etmektedirler.

Entegrasyon süreci bilindiği gibi, serbest ticaret bölgesinin kurulmasıyla başlayıp politik entegrasyonun sağlanmasıyla sona ermektedir.¹⁰ Balassa'ya göre entegrasyon biçimleri, serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik ve parasal birlik, siyasi birlik şeklinde ifade edilen, bir önceki bir sonrakinin hazırlık dönemi sayılan aşamalardan oluşmaktadır.¹¹ Balassa tarafından sunulan bu sürecin aşamaları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

⁷ Stratejik-Ekonomik İşbirliği (The Trans-Pacific Partnership, TPP) anlaşmanın kapsamına giren 11 ülke şunlardır: Avustralya, Brunei Sultanlığı, Kanada, Şili, Japonya, Malezya, Meksika, Yeni Zelanda, Peru, Singapur ve Vietnam. Ayrıntılı bilgi için bkz. <http://www.ustr.gov/tpp>

AB-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması (Accord économique et commercial global, AECG) görüşmeleri 2009 yılında başlamış ve 2013 yılında kesin olmayan anlaşma metni hazırlanarak Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu'nda görüşülmek üzere sunulmuştur. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-972_fr.htm?locale=FR

⁸ Center for Economic Policy Research, Final Project Report, March 2013 (London: 2013): vii. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf

⁹ Fondation Bertelsmann, <http://www.bfna.org/sites/default/files/TTIP-GED%20study%2017June%202013.pdf>

¹⁰ Balassa, B., *The Theory of Economic Integration*, (London: George Allen & Unwin Ltd,1961).

¹¹ “Bu şema, AB'nin 1980'lere kadarki entegrasyon sürecine iyi bir örnek olarak sunulabilir. Ancak daha sonraki dönemlerde yeni üyelerin Birliğe dahil olması, 1960-1970'li yıllarda sermaye hareketleri önündeki sınırlamaların azalması ya da ortadan kalkması gibi nedenlerden dolayı Balassa'nın bu şeması entegrasyon sürecini ifade etmedeki etkinliğini kaybetmiştir” (Pascal Petit, “Mondialisation et régionalisation: Une analyse comparative de la construction des rapports internationaux en Europe et en Asie de l'Est” Région et Développement, numéro 22 (2005):76.

Tablo 2: Ekonomik Entegrasyon Türleri

Ekonomik Entegrasyon Türleri	Gümrük Vergilerinin Kaldırılması	Ortak Dış Gümrük Vergisi Uygulanması	Sermaye ve İş Gücünün Dolaşımı	Ekonomik Politikaların Uyumu	Politik Entegrasyon
Serbest Ticaret Bölgesi	+	-	-	-	-
Gümrük Birliği	+	+	-	-	-
Ortak Pazar	+	+	+	-	-
Ekonomik Entegrasyon	+	+	+	+	-
Politik Entegrasyon	+	+	+	+	+

Kaynak: Czinkota¹²

Bu tablodan hareketle ekonomik entegrasyonu, birlikte uygulanan ekonomik politikalarla oluşan, ortak bir pazarı amaçlayan iki ya da daha fazla ülkeyi içine alan bir süreç şeklinde tanımlayabiliriz. Politik entegrasyon ise, ekonomik entegrasyonların gelişme sürecinin son aşaması olup üyesi olan ülkelerin politik olarak da birliği gözetmelerini zorunlu kılmaktadır. Üye ülkeler, tek bir ülke gibi çeşitli kurumlarını oluşturmakta ve ortak savunma, ortak dış politika gibi konularında ortak karar mekanizmalarını çalıştırmaktadırlar. Günümüzde bu aşamaya gelebilmiş bir ekonomik entegrasyona, ortak anayasa projesini gerçekleştirebilmesi halinde AB örnek olarak gösterilebilir.¹³

Serbest ticaret bölgesi, günümüzde dünyada en yaygın olan entegrasyon türüdür. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) kurallarına uygun şekilde oluşan bölgeselleşme, dış ticaretin ve yabancı yatırımların önünde engel teşkil eden ulus devlet kurallarını yıkarak iktisadi gelişmenin şartlarını yerine getirmektedir.¹⁴ Entegrasyona dâhil ülkeler arasında tarife ve kotalar kaldırılarak malların serbest dolaşımı sağlanmakla birlikte, üçüncü ülkelere karşı ortak olarak uygulanan tek bir politika mevcut değildir. Her bir üye ülke dış dünyaya karşı gümrük vergisi, kota uygulaması ya da kendine özgü olan diğer koruma yöntemlerini uygulamaktadır.

¹² Czinkota, *International Marketing*, (Oak Brook: The Dryden Press, 1996):111-114.

¹³ Politik entegrasyon, ekonomik entegrasyon şekilleri içinde yer verilmemekle birlikte, ortaya çıkmış örnekleri olması nedeniyle ekonomik entegrasyon hareketlerinin son aşaması olarak gösterilmektedir.

¹⁴ Jacques Ténier, *Intégration régionale et mondialisation*, (Paris:Documentation française, 2003):21-22.

Yukarıdaki tabloda gösterilen ekonomik entegrasyonların, iktisadi gelişme sürecini tamamlamış ülkeler arasında gerçekleşmesi durumunda statik etkileri vurgulanmaktadır. Ancak küreselleşme sürecinin yaşanmakta olduğu günümüzde söz konusu sürecin aşamaları arasındaki hatların eskisi kadar belirgin olmadığı da bir gerçektir. Uluslararası ticaretin, sermaye akımlarının serbestleştirilmesine yönelik girişimlerin yaygınlık kazanması, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelerin oluşturdukları işbirliği girişimlerinin artması ekonomik entegrasyon sürecini farklılaştıran etkenlerden bazılarıdır.

2. AB-ABD ARASINDAKİ SERBEST TİCARET ANLAŞMASININ TÜRK DIŞ TİCARETİ AÇISINDAN ÖNEMİ

AB-ABD ilişkileri, Türkiye ve ABD'nin dünya ticaretinden pay alan aktörler olmasının yanı sıra, Türkiye'nin AB ile 6 Aralık 1995'te AB imzaladığı ve 1 Ocak 1996'dan beri yürürlükte olan Gümrük Birliği Antlaşması'ndan dolayı önem taşımaktadır. Bu antlaşma Türk dış ticareti aracılığıyla ekonomimizi iki bakımdan etkilemektedir: Gümrük Birliği Antlaşması ile sanayi ürünlerinde ve tarıma dayalı sanayi ürünlerinde gümrük tarifelerinin belli bir tarihe kadar karşılıklı olarak indirilmesi kabul edilirken, tarım ürünleri ve işlenmiş tarım ürünleri bu kapsamın dışında tutulmuştur. Diğer taraftan Türkiye, AB'nin üçüncü ülkelerle yapacağı serbest ticaret anlaşmalarını da tek taraflı olarak tanımayı kabul etmiştir. AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşmasının uygulanması durumunda bu iki husus, Türkiye-ABD ticari ilişkilerinin genel özelliklerini de belirleyecektir.

2.1. Türkiye-ABD İlişkilerinin Gelişimi

Türk-Amerikan ilişkileri, ABD'nin kuruluşundan hemen sonra ve ticari alanlarda gelişmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu ve ABD arasındaki resmi ilişkilerin kurulması, 1830'da "Ticaret ve Dostluk Anlaşması" imzalanmasıyla olmuştur. Dokuz açık ve bir gizli maddeden oluşan anlaşma ile Osmanlı Devleti, "ilk defa olarak Avrupa'nın dışında bir devleti tanımış, bir devlete daha kapitülasyon vermiştir."¹⁵ ABD'nin İstanbul'daki ilk daimi temsilciliği maslahatgüzarlık düzeyinde olmuştur. İlk Amerikan diplomatik temsilcisinin 1831'de İstanbul'a gelmesiyle birlikte Osmanlı-Amerikan ilişkileri de gelişmeye başlamıştır. Amerikan Senatosu'nun, 1830 Antlaşması'nın gizli maddesini kabul etmemiş olmasına rağmen, Osmanlı Devleti bakımından önem arz eden savaş gemisi yapımına Haliç'te kurulan tersanede başlanmış ve 1839 yılına kadar çok sayıda buharlı gemi inşa edilmiştir. ABD, 1839'da İstanbul maslahatgüzarlığını elçilik düzeyine çıkarmıştır. 1830 Antlaşması'nın günün ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmesi üzerine 1862 yılında yeni bir ticaret anlaşması imzalanmış ancak Osmanlı Devleti tarafından 1884 yılında tek taraflı olarak yürürlükten kaldırılınca yine 1830

¹⁵ Gizli madde, Osmanlı donanması için Türkiye'de yapılacak gemilerin kereste ihtiyaçlarının Amerika'dan sağlanmasını, Amerika'da yapılacak gemilerin fiyatının Amerikan donanması için yapılardan daha pahalı olmaması şartlarını içeriyordu. Ancak, anlaşmadaki açık maddeler Amerika Senatosu tarafından onaylanırken gizli madde reddedilmiştir. Ayrıca söz konusu anlaşmanın asıl metni Türkçe olmakla birlikte İngilizceye çevrilmiş olan metninde Osmanlı Devleti sınırları içinde suç işleyen Amerikalıların yargılanmasına ilişkin 4. Maddenin Amerika lehine yorumlanması Osmanlı Hükümeti nezdinde hoşnutsuzluk yaratmıştır (Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih*, (İstanbul: Der Yayınları, 2010):178-179).

Antlaşması'na dönülmüştür. Osmanlı Devleti Amerikan iç savaşı (1861-1865) sırasında Federal Hükümeti desteklemiş, bu siyaset daha sonraki dönemde ABD ile ilişkilerine olumlu yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin 1867'de Washington'a büyükelçi atmasıyla daimi diplomatik temsilcilik kurulmuştur. Osmanlı Devleti'nin orduyu modernleştirme girişimleri çerçevesinde 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı dönemi de dâhil olmak üzere ABD'den önemli miktarda silah ithalatı yapılmıştır. Birinci Dünya Savaşı'na kadar geçen, bundan sonraki dönemde iki ülke arasındaki ilişkiler daha çok siyasi alanda, nüfus göçü, özellikle de Osmanlı Devleti içinde cereyan eden azınlık sorunları çerçevesinde devam etmiştir.¹⁶

Türkiye ABD ilişkileri, iki yüzyılı aşkın bir geçmişe dayanmakla birlikte AB düşüncesinin somut adımlarının atılmaya başlandığı İkinci Dünya Savaşı sonrasında günümüze, iktisadi olmaktan çok, ulusal güvenlik politikaları çerçevesinde tanımlanabilen siyasi boyutuyla ön plana çıkmıştır.¹⁷ Ekonomik ilişkiler ise daha ziyade savunma sanayisi alanında Türkiye'nin ithalatına dayalı görünüm arz etmiştir.

Cumhuriyet'in ilanından 2000'lere kadar geçen süre içerisinde Türkiye-ABD ilişkileri Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki bazı illerde demiryolları kurma hakkını kapsayan Chester imtiyazı, İkinci Dünya Savaşı sonrası, Avrupa'yı ayağa kaldırma planı çerçevesinde Marshall yardımı, 1985 yılında imzalanan Karşılıklı Yatırım Korunması Anlaşması ile özetlenebilir.¹⁸

2.2. ABD'nin Türk Dış Ticaretindeki Yeri

Türk dış ticareti, bölgeler itibariyle dikkate alındığında AB ve Kuzey Amerika başta olmak üzere batılı bir görünüm arz etmektedir. EK 1-Tablo 1 ve Tablo 2'deki verilerden anlaşılacağı üzere 2012 yılında 389 milyar dolar hacmindeki Türk dış ticaretinin 147 milyar doları AB ülkeleriyle gerçekleşmiştir. Ancak dış ticaretin gelişimine uzun süreli olarak bakıldığında hacimde azalma söz konusudur. 2003 yılında 117 milyar dolar olarak gerçekleşmiş Türk dış ticaretinde 63 milyar dolar olan AB ülkelerinin payı, yaklaşık on yıllık bir süreçte %54'ten %38'e gerilemiştir. Buna karşılık Kuzey Amerika ile olan dış ticaret hacmi aynı süreçte yaklaşık olarak 8 milyar dolardan 22 milyar dolara yükselmiş ama Türk dış ticareti içindeki payı fazla değişmemiş %6 civarında gerçekleşmiştir.

2003-2012 döneminde Batılı ülkelerle durağan sayılabilecek dış ticaret ilişkilerine karşılık, Orta ve Yakındoğu ülkeleriyle yapılan ticaretin önemli ölçüde arttığı görülmektedir. 2003 yılında yaklaşık olarak 9 milyar dolar olan Türkiye'nin bu ülkelerle dış ticaret hacmi 2012 yılında 63 milyar doların üzerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde %8'den %17'ye varan bir artış söz konusudur.

¹⁶ Rıfat Uçarol, *Siyasi Tarih*, (İstanbul: Der Yayınları, 2010):179-183.

¹⁷ ABD ile olan Türk dış politikasının temelleri konusunda bkz. Faruk Sönmezoglu, *İki Savaş Strası ve Arasında Türk Dış Politikası* (İstanbul:Der Yayınları, 2011):146-155.

¹⁸ Konuyla ilgili olarak bkz. Sevilya Özer. "Chester Projesi'nin Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ne Yansıması," *History Studies* (Ortadoğu Özel Sayısı 2010):287-299.

Son on yıllık süreci ele aldığımızda Türk dış ticaret hacminde önemli bir oranda artış olmuş bunu da daha çok AB ve Kuzey Amerika ülkeleri dışındaki ülke gruplarıyla geliştirilen ticari ilişkiler sağlamıştır. Ancak Türk dış ticareti, bu gelişim süreci sonunda da genel görünüm olarak Batılı niteliğini korumuştur.

En çok ihracat ve ithalat yapılan 20 ülke arasındaki sıralama dikkate alındığında ABD'nin 2003 yılında %5 olan Türk dış ticaretindeki payı 2012 yılında fazla değişmemiştir. 2012 yılı itibariyle Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında 9. sırada yer alan ABD, ithalat yaptığı ülkeler arasındaki yeri 4. sıraya yükselmektedir.

3. AB-ABD SERBEST TİCARET ANLAŞMASININ TÜRKİYE-AB GÜMRÜK BİRLİĞİ ANLAŞMASI BAĞLAMINDA TÜRK DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDEKİ SONUÇLARI

2015 yılında sonuçlandırılması öngörülen AB-ABD arasındaki STA müzakereleri, teknik açıdan ortaya koyduğu karmaşıklık, siyasal ve iktisadi hedefleri itibariyle daha çok tartışma konusu olmakta olası sonuçları itibariyle de Türk dış ticaretini yakından ilgilendirmektedir.¹⁹ Her şeyden önce tarihi süreçte, bütünleşme şemaları farklı olan iki blokun ticari bakımdan uyumlu hale gelme çabaları, taraflar üzerinde yapıcı etkilerinin yanı sıra yıkıcı etkilere de yol açacaktır.

3.1. AB Projesinin İç Ahengi Açısından Sonuçları

Öngörülen STA çerçevesinde uluslararası ticarete konu olan engellerin kaldırılması, AB'nin temel metinlerinde yer alan liberal anlayışla uyusmaktadır. Nitekim Avrupa Komisyonu, diğer ülkelerle yaptığı gibi, STA'sıyla ilgili teknik konuları AB Tek Senedi ve Lizbon Antlaşması'na dayanarak ABD ile müzakereye açmıştır.²⁰ AB, iktisadi bütünleşme sürecinde örnek gösterilebilecek bir yapı olmakla birlikte ABD'den farklı olarak, yukarıdaki şemada gösterilen siyasal birlikten yoksundur. Bu açıdan bakıldığında AB-ABD STA'nın gerçekleşmesi halinde Avrupa projesinin işlerliği sürecinde aksamalar olasıdır. Bu anlaşmayla kazanımlar elde eden çok uluslu şirketlerin, faaliyette buldukları ülkelerin mevcut mevzuatlarına karşı gelebilecek olmaları, buldukları pazarda yer alan küçük ve orta boy işletmelerin rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyecektir. Bu anlaşmayla verilecek ödümler, ekonominin sektörlerini, AB vatandaşlığı bilincini, hükümetlerin ve kamu kurumlarının sosyal devlet anlayışını, toplumsal sınıflar arasındaki mevcut uyumu sarsacaktır. Öte yandan yabancı yatırımcıları koruyucu, çok uluslu şirketlere, kamu politikalarının baskılarına karşı haklarını arayabilecekleri bir hukuk mekanizmasının oluşturulması konusu, mevcut görüşmelerde yer almamaktadır.

¹⁹ “Söz konusu proje, iktisadi olmaktan çok siyasadır. Gerçekleşmesi halinde Avrupa ekonomisini yeniden yapılandırması büyük bir ihtimal dâhilinde değildir. AB ve ABD işbirliği yapabilme yeteneklerini dünyanın kalanına göstermek istemektedirler” (André Sapir, “Le traité de libre-échange transatlantique a une ambition avat tout politique” *Les Echos*, interview, 05/12/2014).

²⁰ Journal Officiel de l'Union européenne, Traité de Lisbonne 2007/C 306/01, Chapitre 1 Dispositions Générales Relatives a l'Action Extérieure de l'Union Article 10 A.

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FR/TXT/HTML/?uri=CELEX:12007L/TXT&from=FR>

İktisadi sektörlerde istihdam artırıcı özelliği temel beklentiler arasında olmakla beraber özellikle kültür, tarım ve hayvancılık, tekstil sanayi gibi sektörler ve çevre üzerinde yıkıcı etkileri kaygı vermektedir. Sağlık ve tarım ürünleri başta olmak üzere gıda maddeleri üretiminde uygulanmakta olan standartların azaltılması veya yok olması, ABD kaynaklı genetiği değiştirilmiş ürünlerin AB pazarlarına girişini kolaylaştıracaktır. Hormon ve antibiyotik kullanılarak yetiştirilmiş sığır ve klorda yıkanmış tavuk etinin ABD'den AB'ye ithalatı konusunun yıllardan beri tartışılıyor olması, AB pazarındaki tüketicilerin hassasiyetini ortaya koymaktadır.²¹

3.2. AB Projesinin Dış Ahengi Bakımından Sonuçları

Ticaretin önündeki tarifeye dayalı ya da tarife dışı engellerin kaldırılarak mevcut kuralların AB ile ABD arasında uyumlu hale getirilmesi STA'nın temel hedefidir. Bunun gerçekleşmesi durumunda, küreselleşemeye konu olan ekonomik alan önemli ölçüde genişlemiş olacak, zamanla siyasi, sosyal ve kültürel eklemlenmeyi de beraberinde getirecektir. 2012 yılı verilerine göre AB'den ABD'ye olan ihracat 291 milyar euro iken ABD'den AB'ye olan ihracat 206 milyar euro olarak gerçekleşmiştir. "Ticaretin önündeki engellerin karşılıklı olarak ortadan kaldırılması, ticari işlemlere ilişkin maliyetleri azaltacağından dolayı her iki tarafın ekonomilerinde büyümeyi canlandıracaktır. AB ve ABD arasında dış ticarete sıkı işbirliği, tarafların ticarete yönelik kurallarının etkinliğini de artıracaktır."²² STA'nın yürürlüğe girmesi, bölgesel entegrasyona konu olan dış ticaret hacminin dünya ticareti içindeki payını artırıcı etki yapacaktır. Ancak, iki blok arasındaki ticaretin serbestleştirilmesi çabalarının ABD'nin AB'ye karşı olan dış ticaret açığını azaltma ya da kapatma yönünde sonuç vermesi muhtemeldir. Diğer yandan, tarafların uluslararası ticarete kullandıkları araçlar farklı olup, ithalatı kısıtlamak amacıyla ABD'nin kotalar uygulaması, AB'nin ise daha çok gümrük vergileri ve standartlarını kullanması, taraflar arasında arzulan ahengin oluşmasını güçleştirecektir. Günümüzde diğer araçlar ön plana çıkmış olmakla beraber ABD'de uygulanan gümrük vergisi oranları ortalama olarak %3, AB ülkelerinde ise %8 civarındadır. Tekstil, sebze ve meyve gibi bazı kalemlerde ülkeler tarafından tercih edilen sınırlayıcı engeller arasında olan gümrük vergilerinin yerini sağlık kuralları, çevre güvenliği, yayın hakları gibi araçlar almıştır. Ürünlerde aranan özelliklerin tümüne cevap verebilmek, işletmelere maliyet unsuru olarak yansıdığından dolayı, söz konusu engellerin mümkün olduğu kadar azaltılması yönünde çabalar sarf edilmektedir.

²¹ "Avrupa ile karşılaştırıldığında et üretimini Amerikalılar endüstriyel yöntemleri kullanmak suretiyle %30 daha ucuza gerçekleştirmektedirler. Bu şekilde Amerikan et üretiminin %40'ı, hormonlarla ya da atıbyotiklerle beslenmiş hayvanlardan sağlanmaktadır. Olası durumda, Amerika'dan Avrupa kıtasına gelecek sığır eti miktarı bugünkü Avrupa üretiminin %4'ü ile %8'i arasında değişen bir oranda gerçekleşecektir." (Dominique Langlois, "Accords de libre-échange Union européenne - États-Unis/Mercosur", *Interbev*, communiqué de Presse, 20/05/2014).

http://www.interbev.fr/wp-content/uploads/2014/05/INTERBEV_communique_net.pdf

²² Öte yandan L'autorité européenne de sécurité des aliments (Efsa) tarafından yapılan araştırmalarda söz konusu ürünlerde gıda güvenliğine ilişkin risk unsurunun bulunmadığına dair görüşler hâkimdir. Dünya Ticaret Örgütü üyesi pek çok ülke ise klorlanmış Amerikan tavuğu ithal etme yönünde girişimlerde bulunmaktadırlar.

²² Commission européenne, Le Partenariat transatlantique sur le commerce et l'investissement, le volet réglementaire, (Septembre 2013):2.

3.3. Türkiye'nin AB Projesi Bakımından Sonuçları

AB-ABD arasında öngörülmekte olan STA'nın Türk dış ticareti üzerindeki etkileri, AB ile 1996 yılından beri uygulamakta olduğumuz Gümrük Birliği Anlaşması aracılığı ile gerçekleşecektir. Bilindiği üzere Türkiye 1959'da AET'ye ortaklık başvurusunda bulunmuş, 1963'te de ortaklık anlaşması imzalamış, Ankara Anlaşması olarak bilinen bu anlaşma 1964'te yürürlüğe girmiştir. Belirlenen süreç doğrultusunda 1970'te imzalanan katma protokol 1973 yılında yürürlüğe girmiş, 1980'de askıya alınan ilişkiler Türkiye'nin 1987'de tam üyelik başvurusuyla tekrar başlamıştır. 1989 yılında Türkiye'ye verilen olumsuz cevap üzerine ilişkilerin ortaklık anlaşması çerçevesinde devam etmesi kararlaştırılmıştır. 1995 yılında yapılan Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile AB arasında gümrük birliği yürürlüğe girmiştir. 1999 yılında Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde Türkiye'nin adaylığı resmen onaylanmış, 2001 yılında da Türkiye için hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgesi AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. 17 Aralık 2004 Brüksel Zirvesi'nde, 3 Ekim 2005'te müzakerelere başlanması kararı alınmıştır. Toplam 33 fasıldan bugüne kadar 13'ü müzakereye açılmış, bunlardan biri geçici olarak kapatılmıştır.²³

Türkiye, 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi kararının 10. Maddesi gereği, dış ticaret rejimini AB ile uyumlu hale getirmeyi ve üçüncü ülkelerle ilişkilerinde Topluluğun Ortak Gümrük Tarifesini, Toplulukça dış ticaret konusunda uygulanan mevzuata da yaklaştırmayı taahhüt etmiştir. Türkiye, Ortaklık Konseyi kararının 16.maddesi gereği olarak da, AB'nin çeşitli ülkelerle yaptığı Serbest Ticaret Anlaşmalarına benzer anlaşmalar yapmıştır. EFTA, İsrail, Makedonya, Hırvatistan, Bosna Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Şili, Ürdün, Lübnan bunlardandır.

AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşması yönündeki çaba, sanayileşmiş ülkeler arasındaki iktisadi bütünleşme girişiminin ilk aşamasıdır. Sonuçları itibariyle, etki alanı sadece üye ülkelerle sınırlı değildir. Türkiye'nin AB'ye üyelik süreci dik-kate alındığında AB-ABD Serbest Ticaret Anlaşmasıyla ilgili aşağıdaki sonuçlar çıkarılabilir:

- Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı müzakereleri, AB ile ABD arasında sürdürülmektedir. AB ile 1996'dan beri Gümrük Birliği uygulayan Türkiye, söz konusu müzakere sonuçlarının etki alanında olmakla birlikte bu müzakerelerin dışında kalmaktadır.
- Türkiye'nin AB ile ekonomik bütünleşmesi, Gümrük Birliği uygulamasının

²³ Müzakereye açılan fasıllar; Bilim ve Araştırma, İşletme ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Trans-Avrupa Ağları, Tüketicinin ve Sağlıkın Korunması, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı, Vergilendirme, Çevre, Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı Politikası faslı olup bunlardan sadece Bilim ve Araştırma faslı geçici olarak kapatılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. AB 2013 İlerleme Raporu, <http://www.abgs.gov.tr/index.php?p=111&l=1> Fasıllardan sekizinin açılmasına Kıbrıs Rum Yönetimi, beş tanesine de Nicolas Sarkozy döneminde Fransa engel olmuştur. François Hollande döneminde ise Fransa, daha önce dondurulmasına neden olduğu, bölgesel politikaları içeren 22. Faslın açılmasını sağlamıştır (Christophe Lucet. "La priorité turque", entretien avec Hakkı Akıl, l'ambassadeur turc en France, Sud Ouest (France) Jeudi 10 juillet 2014, p. 4

bütün şartlarını sağlamamaktadır. Tarım, hizmetler ve kamu alımlarının gümrük birliği kapsamı dışında tutulmuş olması, mevcut ilişkiye asimetrik bir yapı kazandırmıştır. Türkiye, kendi ithalatında AB gümrük tarifesi kabul etmiş olmasına rağmen ihracat durumunda bazı ürünlerde kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Mevcut durum Türkiye'nin tarım ve işlenmiş tarım ürünlerindeki ihracat kapasitesini artırmasına engel olduğu gibi sanayi ürünlerindeki ihracat kapasitesini de ithalata bağımlı kılmakta, işletmeleri bir bakıma montaj üretime teşvik etmektedir.

- Türkiye, AB ile yaptığı Gümrük Birliği Anlaşması çerçevesinde, AB'nin üçüncü ülkelerle uygulamakta olduğu gümrük mevzuatını uygulamayı taahhüt etmiştir. Bu durum, Türkiye'nin üçüncü ülkelerle yaptığı ticarete haksız rekabetle karşılaşmasına neden olmaktadır. AB ile ABD arasında görüşülmekte olan Serbest Ticaret Anlaşması henüz gümrük birliğini içermemektedir. Ancak, AB ile uygulanan ortak gümrük tarifesi nedeniyle Türkiye, AB-ABD STA'sından etkilenecek; AB ile gümrük birliği anlaşmasını uyguladığı 1996 yılından bu yana dış ticareti üzerinde yaşadığı olumsuzluklar artacaktır. "AB ile STA imzalayan Cezayir ve Meksika gibi ülkeler Türkiye'ye gümrüksüz mal satma imkânına kavuşurlarken ikili anlaşma bulunmaması nedeniyle Türk ihracatçıları aynı haktan yararlanamamakta ve Gümrük Birliği'nde, bu gruptaki ülkeleri Türkiye ile serbest ticaret anlaşması imzalamaya zorlayacak bir mekanizma bulunmamaktadır".²⁴

Türkiye ile AB arasında uygulanmakta olan Gümrük Birliği Anlaşması'nın asimetrik özelliklerinden kaynaklanan söz konusu etkileri yanında, AB dış ticareti ve ekonomisi üzerinde bahsedilen olası etkiler Türk dış ticareti ve ekonomisi için de söz konusu olacaktır.

SONUÇ

AB-ABD arasında öngörülen STA ile söz konusu olan, dünya üretiminin nerdeyse yarısını, dünya ticaretin %40'ını gerçekleştirebilen iki büyük gücün, bölgesel ve küresel düzeyde yapısal değişimlere yol açabilecek düzenlemelerinin ilk adımınıdır. Ticari mallara konu olan pazar alanının genişlemesi, üye ülkelerin üretim kapasitelerinin artmasına, üretim sistemlerinin çeşitlenmesine ve ticari alışkanlıklarının değişmesine katkıda bulunacak potansiyel bir güç oluşturmaktadır. Ancak, süreç üzerinde etkin olan kurumlar ve karar mekanizmaları dikkate alındığında 2015 yılında açıklanması hedeflenen ortak metnin onaylanma aşamasının, kolay sonuçlanmayacağı anlaşılmaktadır. AB tarım bakanlarının özellikle tarım ürünleri, tüketici sağlığı, çevre güvenliği gibi konularda verilecek tavizlere karşı ortaya koydukları sert muhalefet, olası anlaşma metninin Avrupa Komisyonu ve Parlamentosu'nun onay sürecinde karşılaşılabileceği dirence işaret etmektedir.²⁵

²⁴ "Bu kapsamda, AB'nin üçüncü ülkelerle sürdürdüğü veya başlatacağı serbest ticaret anlaşmalarının müzakerelerinde Türkiye masada yer almalı, bu olmuyorsa AB'nin imzalayacağı bu kapsamdaki anlaşmalara Türkiye otomatik olarak dâhil edilmelidir. Bir diğer alternatif olarak AB, üçüncü ülkelere Türkiye ile paralel müzakere yürütmelerini şart koşabilir" (Nihat Zeybekçi, "TTIP'a Dahil Olmazsak Gümrük Birliği Zora Girer" *Dünya Gazetesi*, 25.06.2014), <http://www.dunya.com/ttipa-dahil-olmazsak-gumruk-birligi-zora-girer-231762h.htm>

²⁵ Amerikan Yönetimi ve Kongresi de söz konusu süreçte önemli karar mekanizmalarındandır. Bu mekanizmanın işleyişi konusunda bkz. TÜSİAD, "Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler", *AB Temsilciliği Değerlendirme Raporu*, (Washington: Temmuz 202):10.

Öte yandan, 1960'lerden beri Amerika ve Avrupa arasında serbest ticaret anlaşmalarına ilişkin olarak başlatılan girişimlerden hiçbirisi başarı ile sonuçlanmamıştır. Dolayısıyla anlaşmanın işlerliği, onay sürecinde tarafların kurumları, uygulama sürecinde de çok uluslu şirketler ve vatandaşlar gibi unsurlar nezdinde ek çabayı zorunlu kılmaktadır.

Küresel ölçekte ele alındığında, söz konusu projeyi iktisadi gelişme sürecini tamamlamış ülkeler bloğunun dünya ticaretinden daha fazla pay almak yanında, gelişmekte olan ülkeler grubunda özellikle Asya bölgesinde yükselen aktörlere karşı direnç oluşturabilmeyi de hedefledikleri bir girişim olarak değerlendirmek mümkündür.²⁶ Bu anlaşmayla ulaşılmak istenen iki temel hedef aslında, Çin'in küresel bir aktör olarak yükselişini durdurmak ve çok uluslu şirketlerin önünü açmak için devletlerin gücünü sınırlandırmaktır.²⁷

Türkiye'nin AB ve ABD ile olan dış ticaret hacmi açısından bu anlaşma, Türkiye-AB arasında uygulanmakta olan Gümrük Birliği Anlaşmasının mevcut sonuçlarını derinleştirecek niteliktedir. Türkiye'nin ABD ile ilişkileri ticari olmaktan çok siyasi bir nitelik taşımaktadır. Ticari ilişkiler ise ithalat ağırlıklı olarak gelişmiş olup bunun da çoğunluğu savunma sanayi ürünleridir. ABD, 2012 yılı itibarıyla Türkiye'nin ihracat yaptığı ülkeler arasında 9. sırada, ithalat yaptığı ülkeler arasında ise 4. sırada yer almaktadır. Serbest Ticaret Anlaşması Türkiye'ye, AB pazarına oranla daha geniş bir alanda ticaret yapma imkânı sunmaktadır. Üçüncü ülkelere karşı Topluluk Ortak Gümrük Tarifesinin uygulanıyor olması nedeniyle Türk tüketiciler, daha geniş bir ürün yelpazesine karşılaşılabilecekler, işletmeler ise teknoloji transfer olanağını artırmış olacaklardır. Bunun yanında özellikle küçük ve orta boy işletmeleri (KOBİ) daha katı bir rekabet ortamı beklemektedir. Önceki yıllarda Çin ile AB arasında yapılan STA nedeniyle işletmelerimizin karşılaştıkları maliyet rekabeti durumundan farklı olarak, AB-ABD arasındaki STA ile ürün standartları gibi, ithalatı sınırlayıcı araçlar da etkinliğini kaybedeceğinden, teknoloji destekli yoğun rekabet ortamının oluşması kaçınılmaz olacaktır. Öte yandan ülkemizde tüketicilerin, mal ve hizmetlere ilişkin sağlık koşulları konusunda bilinçli olmamaları, kamu kurum ve kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin bu alandaki etkinlik sorunu, yasal düzenlemelerdeki boşluklar başta olmak üzere pek çok etken, söz konusu sürecin olası olumsuz sonuçlarıyla ilgili kaygılara neden olmaktadır.

Oluşturulacak serbest ticaret bölgesinde, besin sağlığı ve çevre güvenliğine ilişkin düzenlemelerde uyulması gereken kuralların AB'de olduğu gibi güçlendirilmek yerine, aşağı doğru çekilmesi muhtemeldir. Hormonlu sığır eti örneğinde olduğu gibi, ürüne ilişkin bilgilerin etiketleme suretiyle tüketicilerin tercihlerine yol göstereceği düşünülse bile genel anlamda bir tüketici bilgilendirme süreci söz konusu olamayacaktır.

Autorité européenne de sécurité des aliments (Efsa), <http://www.efsa.europa.eu/fr/topics.htm>

²⁶ Söz konusu girişimlerden birisi de Çok Taraflı Yatırım Anlaşmasıdır (Accord multilatéral sur l'investissement, AML).

²⁷ Jean-Pierre Chevènement, Intervention 1, Sénat, Séance du 9 janvier 2014 1 (Compte rendu intégral des débats), <http://www.senat.fr/seances/s201401/s20140109/s20140109001.html#int61>

Türk dış ticaretinin olası risklere karşı korunabilmesi amacıyla başvurulabilecek seçenekleri; Türkiye-ABD arasında söz konusu sürece paralel olarak bir STA yapmak, Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecini bir an önce sonuçlandırmak ve AB ile olan Gümrük Birliği Anlaşmasını derinleştirmek şeklinde sıralamak mümkündür.²⁸ Ancak bu seçeneklerin gerçekleştirilebilmesi, mevcut bazı güçlükleri aşmayı gerektirmektedir. Üçüncü ülkeleri, Türkiye ile STA yapmaya zorlayan herhangi bir mekanizma mevcut değildir. Eğer Türkiye ABD ile bir STA yapmak isterse, karşı tarafı ikna edebilmek için çaba sarf etmelidir. Bu tür anlaşmalarda karşı tarafın rızasını kazanabilmek çoğu zaman birtakım tavizler vermeyi gerektirmektedir. Türkiye'nin AB'ye tam üyelik süreci, kısa zamanda sonuçlanacak gibi görünmemekte, karşılaşılan güçlüklerin geçen zamanla birlikte nitelikleri ağırlaşmakta, çeşitleri artmaktadır. Gümrük Birliği Anlaşması'nın derinleştirilmesi konusunda AB'nin ikna edilmesi gerekmektedir. AB, tarım ve dış ticaret konusunda bazı reformların Türkiye tarafından gerçekleştirilmesini beklemektedir.

Sonuç itibariyle AB-ABD arasındaki STA, uygulandığı tarihten itibaren Türkiye-AB ilişkilerinin sorgulanması yönünde ivme kazandıran Gümrük Birliği Anlaşması'nı, dolayısıyla da Türkiye'nin AB'ye tam üyelik sürecini daha da tartışmalı hale getirecektir.

---

²⁸ Güven Sak. "TTIP Türk İş Dünyası İçin Ne Anlama Geliyor? Olası Faydalar ve Riskler", *Tepav*, 04.06.2014, <http://www.tepav.org.tr/tr/haberler/s/3688>

KAYNAKÇA

Avrupa Komisyonu, *Türkiye 2013 Yılı İlerleme Raporu*, Brüksel, 2013.

Balassa, B. *The Theory of Economic Integration*, George Allen & Unwin Ltd, London, 1961.

Czinkota, Michael R. *International Marketing*, Oak Brook: The Dryden Press, 1996.

Center for Economic Policy Research, *Final Project Report*, London: 2013.

Chevènement, Jean-Pierre. *Compte rendu intégral des débats*, Intervention 1, Sénat, Séance du 9 janvier 2014.

Commission européenne, *Le Partenariat transatlantique sur le commerce et l'investissement, le volet réglementaire*, (Septembre 2013):1-11.

Disdier, Anne-Célia. "Les mutations de l'économie mondiale." *Cahiers français*, numéro 325 (2005):39-42.

Dominique Langlois, "Accords de libre-échange Union européenne - États-Unis/ Mercosur", *Interbev*, communiqué de Presse, 20/05/2014.

Journal Officiel de l'Union européenne, "Traité de Lisbonne" Chapitre 1 Article 10 A, 17.12.2007 FR 306/01.

Lucet, Christophe. "La priorité turque", *Sud Ouest (France)*, entretien avec Hakkı Akıl, l'ambassadeur turc en France, Jeudi 10 juillet 2014.

Özer, Sevilay. "Chester Projesi'nin Hakimiyet-i Milliye Gazetesi'ne Yansıması", *History Studies*, Ortadoğu Özel Sayısı (2010):287-299.

Petit, Pascal. "Mondialisation et régionalisation: Une analyse comparative de la construction des rapports internationaux en Europe et en Asie de l'Est" *Région et Développement*, numéro 22, (2005):40-82.

Robson, Peter and Suzana Mila. "La communauté européenne et l'intégration économique régionale dans le tiers monde" *Revue Tiers Monde*, numéro 136, (Octobre-Décembre1993):859-879.

Sak, Güven. "TTIP Türk İş Dünyası İçin Ne Anlama Geliyor? Olası Faydalar ve Riskler", *Tepav*, 04.06.2014.

Sandıklı, Atilla ve İlhan Güllü. "Küreselleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Güney Asya ve Pasifik Bölgesi", *Stratejik Öngörü*, Sayı 4, (Tasam: İstanbul 2005):87-95.

Sapir, André. "Le traité de libre-échange transatlantique a une ambition avat tout politique" *Les Echos*, interview, 05/12/2014.

Seyidoğlu, Halil. *Uluslararası İktisat*, İstanbul: Güzem Yayınları, Geliştirilmiş On beşinci Baskı, 2003.

Sönmezođlu, Faruk. *İki Savaş Sırası ve Arasında Türk Dış Politikası*, İstanbul: Der Yayınları, 2011.

Ténier, Jacques. *Intégration régionale et mondialisation*, Paris: Documentation française,2003.

TÜSİAD, “Türk-Amerikan İlişkilerine Bakış: Ana Temalar ve Güncel Gelişmeler”, *AB Temsilciliği Değerlendirme Raporu*, (Washington: Temmuz 202):1-49.

Uçarol, Rifat. *Siyasi Tarih*, İstanbul: Der Yayınları, 2010.

UNCTAD. *Handbook of Statistics*, New York and Geneva: United Nations, 2012.

Viner, Jacob. *International Trade and Economic Developpement*, Londra: Oxford University Presse, 1953.

Zeybekçi, Nihat. “TTIP’a Dahil Olmazsak Gümrük Birliği Zora Girer” *Dünya Gazetesi*, 25.06.2014.

EK1-Tablo 1: En Çok İhracat ve İthalat Yapılan 20 Ülke

		İHRACAT				İTHALAT			
		2012		2003		2012		2003	
Sıra	Ülke	(000) Dolar	%	(000) Dolar	%	Sıra	Ülke	(00) Dolar	%
1	Almanya	13 124 375	8,6	7 484 931	15,8	1	Rusya Federasyonu	26 625 286	11,3
2	Irak	10 822 144	7,1	829 058	1,8	2	Almanya	21 400 614	9,0
3	İran	9 921 602	6,5	533 786	1,1	3	Çin	21 295 242	9,0
4	İngiltere	8 693 599	5,7	3 670 093	7,8	4	ABD	14 130 546	6,0
5	BAE	8 174 607	5,4	702 908	1,5	5	İtalya	13 344 468	5,6
6	Rusya Federasyonu	6 680 777	4,4	1 367 591	2,9	6	İran	11 964 779	5,1
7	İtalya	6 373 080	4,2	3 193 242	6,8	7	Fransa	8 589 896	3,6
8	Fransa	6 198 536	4,1	2 826 141	6,0	8	İspanya	6 023 625	2,5
9	ABD	5 604 230	3,7	3 751 552	7,9	9	Hindistan	5 843 638	2,5
10	İspanya	3 717 345	2,4	1 789 497	3,8	10	Güney Kore	5 660 093	2,4
11	Mısır	3 679 195	2,4	345 779	0,7	11	İngiltere	5 629 455	2,4
12	Suudi Arabistan	3 676 612	2,4	741 475	1,6	12	Ukrayna	4 394 200	1,9
13	Hollanda	3 244 429	2,1	1 525 929	3,2	13	İsviçre	4 304 864	1,8
14	Çin	2 833 255	1,9	504 626	1,1	14	Belçika	3 690 309	1,6
15	Azerbaycan	2 584 671	1,7	315 488	0,7	15	Hollanda	3 660 634	1,5
16	Romanya	2 495 427	1,6	873 347	1,8	16	Japonya	3 601 427	1,5
17	Belçika	2 359 575	1,5	885 564	1,9	17	BAE	3 596 545	1,5
18	İsrail	2 329 531	1,5	1 082 998	2,3	18	Yunanistan	3 539 869	1,5
19	Libya	2 139 440	1,4	254 741	0,5	19	Romanya	3 236 425	1,4
20	İsviçre	2 124 525	1,4	352 971	0,7	20	Polonya	3 088 078	1,3
	Diğerleri	45 684 783	30,0	14 221 122	30,1		Diğerleri	62 955 148	26,6
Toplam		152 461 737	100	47 252 836	100	Toplam		236 545 141	100
								69 339 692	25,9

Kaynak: TUIK²⁹

²⁹ Tablo, Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK)'nin internet sitesindeki verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

EK 1-Tablo 2: Ülke Gruplarına Göre Yıllık Dış Ticaret

Ülke Grubu	İHRACAT				İTHALAT			
	2012		2003		2012		2003	
	(000)Dolar	%	(000)Dolar	%	(000)Dolar	%	(000)Dolar	%
AVRUPA BİRLİĞİ (AB 27)	59 197 802	38,8	27 393 762	58,0	87 447 696	37,0	35 140 139	50,7
DİĞER ÜLKELER	90 969 001	59,7	17 930 808	37,9	148 051 618	62,6	33 610 642	48,5
1-Diğer Avrupa (AB Hariç)	14 367 493	9,4	3 361 997	7,1	37 416 211	15,8	10 341 499	14,9
2-Kuzey Afrika	9 443 604	6,2	1 576 974	3,3	3 308 343	1,4	933 480	1,3
3-Diğer Afrika	3 913 246	2,6	554 243	1,2	2 613 447	1,1	616 185	0,9
4-Kuzey Amerika	6 662 554	4,4	3 972 875	8,4	15 084 268	6,4	3 740 706	5,4
5-Orta Amerika ve Karayipler	769 630	0,5	166 016	0,4	1 069 126	0,5	169 378	0,2
6-Güney Amerika	2 191 084	1,4	130 540	0,3	4 079 580	1,7	1 012 373	1,5
7-Yakın ve Orta Doğu	42 451 153	27,8	5 464 810	11,6	21 410 008	9,1	3 466 137	5,0
8-Diğer Asya	10 574 649	6,9	2 347 927	5,0	49 602 022	21,0	9 643 755	13,9
9-Avustralya ve Yeni Zelanda	490 339	0,3	158 098	0,3	861 022	0,4	246 974	0,4
10-Diğer Ülke ve Bölgeler	105 250	0,1	197 329	0,4	12 607 589	5,3	3 440 155	5,0
Seçilmiş Ülke Grupları								
1-OECD Ülkeleri	66 289 740	43,5	31 523 268	66,7	113 723 573	48,1	44 519 419	64,2
2-EFTA Ülkeleri	2 601 134	1,7	538 086	1,1	5 238 265	2,2	3 395 678	4,9
3-Karadeniz Ekonomik İşbirliği	18 791 305	12,3	5 044 444	10,7	41 509 519	17,5	9 292 339	13,4
4-Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	16 563 295	10,9	1 569 221	3,3	16 429 472	6,9	2 735 688	3,9
5-Bağımsız Devletler Topluluğu	15 074 703	9,9	2 807 523	5,9	35 248 191	14,9	7 503 194	10,8
6-Türk Cumhuriyetleri	5 840 703	3,8	899 114	1,9	3 558 042	1,5	623 295	0,9
7-İslam İşbirliği Teşkilatı	55 218 487	36,2	7 204 574	15,2	31 690 284	13,4	5 422 493	7,8
Toplam	152 461 737	100	47 252 836	100	236 545 141	100	69 339 692	100

Kaynak: TUIK³⁰

³⁰ Tablo, Türkiye İstatistik Kurumu (TUIK)'nın internet sitesindeki verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>